

Tien jaar extra voor DOEL4 en TIHANGE3 of nieuwe gascentrales?

Aviel Verbruggen, Universiteit Antwerpen

<https://www.avielverbruggen.be>

Deze opiniebijdrage sluit aan bij het interview door minister Zuhal Demir gegeven aan De Tijd van 11 september 2021. De Tijd heeft beslist deze opinie niet te publiceren, zonder argumentatie. Het interview is weergegeven op pp.3-6 van dit document.

In deTijd van 11 september 2021, stelt minister Zuhal Demir het debat opnieuw op scherp in het openbaar. Het siert haar dat ze zich niet laat knevelen in de achterkamertjes waarin de meest rijken en machtigen hun wil opleggen. Laten we kijken naar de inhoudelijke aspecten van het debat.

Ten eerste, ieder debat over energie en milieu dient gekaderd in de mondiale dreiging van een onomkeerbare klimaatcollaps. Die collaps alsnog ontlopen eist onmiddellijk heel snel starten en blijvend versnellen, zonder onderbreking, in het verminderen van de CO2 uitstoot.

Qua energie is het antwoord gekend: maximale elektrificatie van de activiteiten met stroom geogst uit natuurlijke stromen als wind, licht, water, geothermie. Dit is geen economisch rampenverhaal, integendeel: hernieuwbare elektriciteit oogsten is sinds 2018 goedkoper dan stroom maken met fossiel gestookte en nucleaire centrales. Natuurlijke stromen zijn vrij van koolstof, stikstof, toxisch afval, enz., maar ook wispelturig. Flankerende investeringen in opslag (batterijen, waterstof, stuwmeren), extra trans-Europese hoogspanningslijnen, vraagbeheer, enz. zijn nodig om het elektrisch net stabiel te houden. De technologische ontwikkelingen verrassen ons telkens in positieve zin, zodat minister Demir niet te bezorgd moet zijn over de elektriciteitsfactuur, althans indien de facturen gevrijwaard blijven van monopolietoelagen door machtige energiebedrijven die hun investeringen in kolen en kerncentrales, en in fossiele energie willen compenseren.

Consensus over de noodzaak en mogelijkheden van hernieuwbare energie is vandaag algemeen. Niets of niemand mag de ontwikkeling ervan vertragen.

Ten tweede, het getreuzel na 2003 (Wet op de Kernuitstap) om ernstig energiebeleid uit te rollen, is de oorzaak van de armlastige situatie waarin minister Demir zich vandaag bevindt (de saga van de groene certificaten is gekend, hoewel weinig begrepen). Het maakt het sluiten van DOEL4 en TIHANGE3 na 40 jaar dienst het voorwerp van debat. Om de "lichten te laten branden" staat de keuze op scherp tussen 10 jaar levensverlenging of nieuwe gascentrales om flexibel vermogen te leveren. Deze duwen andere opties opzij, zoals: meer invoer van stroom uit het buitenland (een zeker onderdeel van de toekomstige hernieuwbare energievoorziening van België); verlaging van het energiegebruik door het schrappen van verspillende activiteiten; versnelde uitbouw van lokale, geïntegreerde voorziening van elektriciteit.

Welke gascentrales wat gaan doen, en welke vergoeding daartegenover staat, lijkt ook niet evident. Voor basislast zijn STEG (Stoom+Gas) centrales (60% rendement op kruissnelheid) aangewezen, maar is de flexibiliteit voor het aanvullen van wispelturige elektriciteit uit wind en licht dan voldoende? Flexibele gascentrales aan 40% rendement zijn vliegtuigturbines, kleiner, goedkoper, sneller afgeschreven.

Ten derde, een verlenging van de werkingsperiode van DOEL4 en TIHANGE3 is mogelijk binnen de Wet op de Kernuitstap van 2003, als overmacht van toepassing is. Overmacht bewijzen zou kunnen door de geschiedenis van januari 2003 tot vandaag te karteren. Dit zou moeten aantonen hoe, ondanks de trouwe en naarstige inzet om kernenergie overbodig te maken, de politieke en industriële overheden van het land daarin toch niet geslaagd zijn. Er lijkt weinig enthousiasme aanwezig om een overmacht case te betrachten.

Politici en industriëlen zitten nu op de blaren van het eigen vuur waarmee ze veel te lang en ondoordacht, de nucleaire optie hebben aangewakkerd. Argumenten over kernenergie als slechte keuze louter economisch gezien, en over het ondermaatse keuzeprocess vertragen in 1982 de bestelling van DOEL5 en TIHANGE4. De Tsjernobyl catastrofe (april 1986) betonnde de vertraging ondanks heftig protest vanwege nucleaire belangen, en stimuleerde het ijveren voor een kernuitstap. De Wet op de Kernuitstap (2003) is de verdienste van Ecolo-Agalev, waardoor ruimte voor hernieuwbare energie en efficiëntie ontstond. Deze ruimte is triestig ingevuld, ook omdat nucleaire belangen bleven lobbyen om de wet af te schaffen (in 2009 hadden ze de buit bijna binnen, edoch Herman Van Rompuy verkaste naar de EU). De Fukushima catastrofe (maart 2011) toonde nogmaals hoe onbetrouwbaar en risicovol atoomkernenergie is. Sindsdien zijn kerncentrales ook voor ENGIE een dood spoor, waarin investeren massale financiering van de staatskas vraagt en de gemeenschap ontzaglijke risico's draagt.

Als gemeenschap, als land, als politieke democratie zijn we gediend met een herbevestiging van de strategische beslissing dat investeren in nieuwe kernenergiecentrales voorgoed uitgesloten is omdat dit haaks staat op duurzame ontwikkeling. Dit geldt ook voor de futuristische illusies inzake thorium, kleine modulaire reactoren, thermonucleaire fusie, e.d. Met inperking en heroriëntatie van het SCK MYRRHA project, gaan nucleaire expertise en financiën best naar de aanpak van het nucleaire passief (ontmanteling, hoogradioactief afval).

Als de strategische lijnen zijn gegarandeerd, is het langer openhouden van DOEL4 en TIHANGE3 een tactische beslissing, conditioneel op twee essentiële regelingen. Eén: hernieuwbare elektriciteit moet in alle gevallen, op ieder moment, voorrang krijgen op atoomstroom. Twee: over de risico's moet meer transparantie komen; nodig is een regeling voor ongevallen met schade aan de omgeving zodat de uitbaters van de centrales, eventueel gesteund door de industrie in een 'blue pact', aansprakelijk zijn voor de schade.

Zuhale Demir 'Er komen nog stikstofarresten. Scherper en strenger'

[tekst van het Interview in De Tijd van 11 september 2011]

Vroeger schoot Vlaams minister van Energie Zuhale Demir (N-VA) al eens uit haar sloffen tegen de groenen, maar nu krijgen ook de Vlaamse werkgevers een veeg uit de pan. 'Dat Voka- voorzitter Wouter De Geest mij eens komt zeggen welke industrie ik niet meer moet vergunnen in ruil voor gascentrales.'

Stikstof, gascentrales, klimaatbeleid, de betonstop, en de strijd met 3M over de PFOS-vervuiling. Bij de herstart van het politieke jaar lijken in de Vlaamse regering alle penibele dossiers samen te komen bij minister van Omgeving en Energie Zuhale Demir (N-VA). En telkens gaat het om een botsing tussen natuur en economie.

Ze is ervan overtuigd dat beide te verzoenen zijn, zegt ze in een gesprek in de schaduw van de Ghelamco Arena in Gent, waar de N-VA haar jaarlijkse fractiedagen met alle parlementsleden houdt. Wel trekt ze al twee krijtlijnen die ze niet wil overschrijden: de energiefactuur mag niet stijgen voor de gewone Vlaming en rechters mogen niet in de situatie komen dat ze niet anders kunnen dan alle vergunningen te weigeren, omdat er al te veel stikstof in de Vlaamse grond en lucht zit.

Wie dacht dat in dergelijke dossiers de werkgeversorganisatie Voka nog altijd de baas van de N-VA is, zoals N-VA-voorzitter Bart De Wever ooit half grappend stelde, vergist zich. Afgelopen maandag zei Voka-voorzitter Wouter De Geest dat in Vlaanderen extra gascentrales moeten komen om de kernuitstap op te vangen. 'Vergunningsaanvragen moeten kritisch bekeken worden, maar niet vooringenomen', zei De Geest. Het las als kritiek op het beleid van Demir. Ze moet dit najaar beslissen of de gascentrales van Gent, Vilvoorde, Dilsen-Stokkem en Tessenderlo een vergunning krijgen.

'Het bad is vol'

Demir reageert ijzig als we haar de uitspraken van De Geest voorleggen. 'Ik noteer dat Voka de kerncentrales loslaat. In tegenstelling tot De Geest maak ik mij wel nog zorgen over de extra CO₂-uitstoot en de bevoorradingszekerheid bij een kernuitstap. Gascentrales stoten bovendien veel stikstof uit. Als je Voka laat doen, beland je in een vergunningenstop. Zijn gascentrales geen probleem voor Voka? Goed, maar dan moet Wouter De Geest mij maar eens komen zeggen welke industrie ik niet meer moet vergunnen in ruil voor die gascentrales. Ik blijf het herhalen: het bad is vol, de stikstofuitstoot moet omlaag.'

Begrijpt u zijn punt dat energiebevoorrading lokaal moet worden georganiseerd en Vlaanderen niet afhankelijk mag worden van Waalse gascentrales?

Zuhale Demir: 'Vlaanderen heeft al zes grote gascentrales. In Wallonië zijn het er maar vier. Die analyse gaat dus niet op. Voka maakt zich blijkbaar ook geen zorgen meer over de betaalbaarheid van de energiefactuur. Nochtans zie je nu al dat de CO₂-uitstootrechtenprijs stijgt en die wordt via gascentrales doorgerekend in de energieprijzen. Met kerncentrales heb je dat probleem niet. De vraag is wat de kernuitstap zal betekenen voor de factuur van kmo's, de gezinnen en onze energie-intensieve industrie. In tegenstelling tot Voka maak ik me daar nog zorgen over.'

‘Kijk, het is goed dat Voka zich achter de klimaatdoelstellingen schaart. We zijn bezig om met de industrie energiebeleidsovereenkomsten te sluiten, akkoorden om het elektriciteitsverbruik te laten zakken. Ik ga ervan uit dat de industrie - haar achterban - stevige inspanningen zal doen als Voka zulke voluntaristische uitspraken doet.’

Investeerdere vragen ook voorspelbaarheid en rechtszekerheid. Het hielp niet dat u al stelde dat gascentrales in Vlaanderen vergunnen moeilijk wordt.

Demir: ‘Ik werk die zekerheid net wel in de hand. Federaal minister van Energie Tinne Van der Straeten (Groen) heeft nog niet zo lang geleden gezegd: ‘We hebben een Vlaamse minister die vanaf dag één zegt niet te zullen vergunnen’. Dat klopt niet. Ik heb gewoon vanaf dag één gezegd dat ook de gascentrales de Vlaamse procedures moeten volgen. En ik heb gewaarschuwd dat er op een vergunningsprocedure bezwaren kunnen komen, zoals nu voor alle dossiers blijkt.’

‘Van der Straeten zoekt gewoon een zondebok voor als de kernuitstap mislukt door onenigheid in de Vivaldi-coalitie. Maar die rol aanvaard ik niet. Ze weet goed genoeg dat ze die twee jongste kerncentrales zal moeten openhouden. De MR, Open VLD en zelfs Conner Rousseau (Vooruit) staan er toch anders tegenover dan Groen en Ecolo.’

Gascentrales zouden via de handel in uitstootrechten erg vervuilende steenkoolcentrales in Oost-Europa uit de markt prijzen. Snapt u het argument dat in dat globale plaatje de CO₂ die in Vlaanderen wordt uitgestoten niet het enige is dat telt?

Demir: ‘Wij vragen in Vlaanderen van gezinnen dat ze hun stookolieketel opgeven of veel geld steken in renovaties. Maar we gaan dan wel CO₂ de lucht in duwen met de uitleg dat er internationaal een prijs voor betaald wordt? Dat is een luxe die we niet hebben. Ik vind dat zelfs geen discussie waard.’

‘Het gaat ook weer om de betaalbaarheid en de bevoorradingszekerheid. De jongste kerncentrales zijn goed voor bijna 20 procent van de elektriciteitsproductie. Ze staan er nu en kunnen nog tien jaar mee. Ook de Europese Commissie zegt dat kernenergie haar plaats heeft in de energiemix. Ik vraag Van der Straeten om daar niet meer dogmatisch van weg te kijken.’

Wendt u met de focus op de kernuitstap de blik niet af van de klimaatinspanningen die Vlaanderen moet leveren?

Demir: ‘In Vlaanderen zal het inderdaad heel moeilijk zijn om onze CO₂-uitstoot te doen dalen. Om dan nog te zeggen: we doen er nog wat bij met die gascentrales, dat gaat niet voor mij. Het Vlaamse klimaatplan is klaar. We zijn nu al bezig met renovaties, waterstof, warmtenetten, energiedelen en hernieuwbare energie. Met Vlaanderen hebben we nu al voor 400 megawatt windenergie vergund, twee keer meer dan de doelstelling.’

Maar Vlaanderen moet de inspanningen toch opdrijven na het Europese klimaatplan, dat over de hele EU 55 procent minder uitstoot ambieert?

Demir: ‘Het zal de komende tien jaar al een huzarenstukje zijn om de 35 procent, die we eerder afgesproken hebben, te halen. Zeker als je weet dat we de voorbije 15 jaar de uitstoot maar met 5 procent verminderd hebben.’

Dus Vlaanderen zal de CO₂-reductie beperken tot 35 procent?

Demir: ‘We doen zoveel we kunnen. Europa vraagt dat België 47 procent minder uitstoot. Die inspanning moeten we nog verdelen over de deelstaten. Met de andere ministers, zoals Van der Straeten of Zakia Khattabi, moet ik daarover onderhandelen. Het zijn vrijwel allemaal groene ministers. Dat belooft gezellig te worden. Hoe ver Vlaanderen zal gaan, hangt af van de voorstellen die ik krijg van mijn collega’s van onder andere landbouw, economie, mobiliteit en wonen. Ik bekijk alvast in mijn domeinen wat we nog meer kunnen doen.’

‘Vergeet niet dat het over meer dan CO₂ gaat. Een gascentrale stoot gemakkelijk 100.000 kilo ammoniak uit en 500.000 kilo NO_x per jaar. Stikstof dus. Bij een gemiddelde landbouwer gaat het om 8.000 kilo ammoniak. Ik krijg het aan de boeren, die zware inspanningen moeten leveren om de uitstoot te milderen, niet uitgelegd dat er zomaar gascentrales bijkomen.’

‘In Vlaanderen hebben we de limieten voor stikstof bereikt. Ik kon na het stikstof- arrest van februari niet anders dan strenge regels afvaardigen. Anders dreig je naar een Nederlandse vergunningenstop te gaan. Meer dan 20.000 vergunningen werden daar geschorst. Mensen mochten er niet meer bouwen, moeten trager rijden op de autosnelweg en landbouwers werden uitgekocht.’

Is zo’n vergunningenstop in Vlaanderen een reëel scenario?

Demir: ‘Ik weet dat in Vlaanderen nog stikstofarresten zullen vallen. Experts zeggen me dat die bovendien strenger en scherper zullen worden. Het vorige arrest liet ons nog de kans het beleid aan te passen. Ik weet niet of dat met het volgende nog zo zal zijn.’

‘We hebben tot nu toe een vergunningenstop kunnen vermijden. Mensen kunnen blijven bouwen, er worden nog altijd wegen aangelegd en ondernemers kunnen uitbreiden. Maar het zal met minder uitstoot zijn. Nu moeten we werk maken van een definitief stikstofbeleid dat juridisch robuust is, zodat we de komende jaren onze welvaart kunnen behouden. Want daarover gaat het. Als je geen bedrijven meer kan vergunnen, speel je met de welvaart van Vlaanderen.’

Hoe zal dat beleid eruitzien? Zal de landbouw nog altijd strenger aangepakt worden dan de industrie?

Demir: ‘Ik kan niet vooruitlopen op een beslissing.’

Is Vlaanderen van plan om net zoals Nederland boeren te onteigenen?

Demir: ‘Ook dat zal besproken worden in de regering. In Vlaanderen kennen we al sinds 2016 het systeem van ‘rode enveloppen’: boeren die omwille van stikstofuitstoot een vergunning niet mogen verlengen krijgen een vergoeding als ze stoppen. In Diest heeft een ‘rood bedrijf’ dat recentelijk gedaan. We hebben daar nu 37 miljoen voor. Er is al met 15 van de 58 ‘rode bedrijven’ een akkoord bereikt. Maar het gebeurt vrijwillig, het is geen onteigening.’

Daar genoeg geld voor vinden wordt niet evident. Ook de klimaatplannen kosten geld. En dat op een moment dat minister van Financiën en Begroting Matthias Diependaele (N-VA) wil besparen.

Demir: ‘Het zal alvast niet helpen als elke minister zegt dat hij geen inspanningen levert. Binnen mijn domein zal ik mijn steentje bijdragen. Tijdens de pandemie hebben we veel geld uitgegeven om het onderwijs, de zorg, het middenveld en de economie overeind te houden. Hadden we bij de start niet zo’n goede begroting gehad, dan hadden we die luxe niet. Wel, ik vind dat we geen begrotingstekort van miljarden kunnen achterlaten. We kunnen niet de federale begrotingstoer opgaan.’

Kan dat tot spanningen leiden? Of zijn ze nooit verdwenen, omdat u vorige zomer zonder overleg met de rest van de regering voor een PFOS-onderzoekscommissie pleitte?

Demir: ‘Er waren inderdaad spanningen. En daar is in de regering stevig over gesproken. Ik geef toe dat ik het idee eerst had moeten aftoetsen in de regering. Maar iedereen in het parlement heeft wel voor de onderzoekscommissie gestemd.’

‘Als ik de halsstarrige houding van 3M in de onderzoekscommissie zie, ben ik blij dat die er is. De 3M-top wilde niet antwoorden op de vraag of ze zouden opdraaien voor de vervuiling. De parlementsleden kunnen nu dwingender zijn: alle documenten opvragen, de sitemanager van Zwijndrecht of de Amerikaanse top laten komen. Met een gewone hoorzitting zou dat veel moeilijker zijn.’

U stuurde een ingebrekestelling en deurwaarders naar de 3M-site in Zwijndrecht en het hoofdkantoor in Amerika. Dreigt dat het juridische onderzoek in het gedrang te brengen?

Demir: ‘Ik ben verantwoordelijk voor wat we vandaag doen. Ik wil nu wel eens weten of dat bedrijf zal opdraaien voor de vervuiling. Ik begrijp niet dat 3M de ernst daarvan niet voelt. Andere bedrijven hebben dat in het verleden wel gedaan. Nyrstar heeft inwoners binnen een straal van 9 kilometer de kans gegeven hun tuin te saneren. Maar 3M toont geen enkel schuldbesef in de onderzoekscommissie.’

Hebt u er schrik voor dat 3M zal vertrekken uit Vlaanderen?

Demir: ‘Nee. De Vlaming verwacht dat je vervuilers aanpakt.’